

Arkivsak-dok. 202222687-7
Saksbehandler Mari Grut

Saksgang
Fylkesutvalget 2019-2023

Møtedato
20.06.2023

Utvalgssaksnr
157/23

Arbeidet med bygdevekstpiloter og øvrige distriktssatsinger i Trøndelag

Fylkesdirektørens innstilling:

1. Fylkesutvalget tar redegjørelsen om arbeidet med bygdevekstpilotene og de øvrige distriktssatsingene til orientering.
2. Fylkesutvalget stiller seg bak en intensjon om fylkeskommunen som aktuell avtalepart i de to bygdevekstpilotene i Trøndelag.

Fylkesutvalget ber om å få en egen sak om fylkeskommunen som avtalepart og en orientering om forslagene til bygdevekstavtaler med de to pilotene i Trøndelag før 1. oktober 2023.

3. Fylkesutvalget ber om en felles orienteringssak om de tre ordningene som er omtalt i denne saken også i 2024, for å sikre koordinering og oversikt over satsinger rettet mot distriktskommunene. Dette skal være et tillegg til ordinær rapportering på oppfølging av verdiskapingsstrategi og bruk av regionale utviklingsmidler til Hovedutvalg næring.

Carl-Jakob Midttun
Fylkesdirektør

Kirsten I. Værdal
Direktør for plan, næring og kulturminner

Vedlegg:

1. Interpellasjon 2/23 fra Guri Heggem om bygdevekstavtaler
2. Brev fra Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD) om bygdevekstpiloter
3. Brev til kommuner i Tröndelag om utlysningen av bygdevekstpiloter
4. Pressemelding utlysning bygdevekstpiloter fra KDD
5. Pressemelding fra KDD om tildeling av støtte til to bygdevekstpiloter i Tröndelag
6. Brev fra KDD om resultat av utlysning og etablering av ressursgruppe
7. Verdiskapingsstrategi for Tröndelag for perioden 2022-2025 med handlingsplan for 2022-2023
8. Sak 101/22 HU-næring om regional distriktssatsing og søknad om regionale utviklingsmidler 2022
9. Kart over kommuner i Tröndelag fordelt på sentralitet

Sammendrag

I fylkestinget 1. mars 2023 fremmet fylkestingsrepresentant Guri Heggem en interpellasjon om bygdevekst. Fylkesordføreren svarte ut med å be om en egen sak til fylkesutvalget. I denne saken blir det derfor orientert om arbeidet med de to bygdevekstpilotene i Tröndelag, den regionale distriktssatsinga I lag og kort om det regionale omstillings-arbeidet. Fylkesdirektøren redegjør også for hvordan de ulike ordningene blir sett i sammenheng for å oppnå best mulig læring, overføringsverdi og ressursutnyttelse.

Bakgrunn:*Bygdevekstpilot*

Regjeringa varslet allerede i Hurdalsplattformen at de ville innføre en pilotordning med bygdevekstavtaler. Dette skal være et nytt distriktspolitisk virkemiddel for utvikling, vekst og langsiktige rammer, med mål om å styrke næringsliv og bosetting i distrikts-Norge. Bygdevekstavtalene skal være langsiktige avtaler mellom staten og distriktskommuner med særlig behov for støtte til nærings- og samfunnsutvikling.

Kommunal- og distriktsdepartementet orienterte fylkeskommunene om ordningen og lyste ut midler til bygdevekstpiloter sommeren 2022.

Den regionale distriktssatsinga I lag

Fylkestinget i Tröndelag vedtok verdiskapingsstrategien for Tröndelag 15. desember 2021. Her kom offentlig sektor inn som et eget satsingsområde, med følgende retningsmål offentlig sektor:

- 1) I 2025 har kommunene i Tröndelag en tydelig innsats på næringsutvikling og eget utviklingsarbeid.
- 2) I 2025 har offentlig sektor i hele Tröndelag en forsknings- og innovasjonskultur.

Ett av tiltakene i handlingsplanen for å nå disse målene var å initiere ei satsing i distriktskommunene i Tröndelag. Satsinga skulle bidra til å møte utfordringene med demografi, tilgang på kompetanse, behovet for innovasjon i egen virksomhet og oppgaver knyttet til samfunns- og næringsutvikling. Gjennom bl.a. prosessen med verdiskapingsstrategien har fylkesdirektøren erfart at disse samfunnsutfordringene er felles for alle kommuner, men at utfordringene kommer først, og ofte i sterkere grad i de mindre distriktskommunene. Verdiskapingsstrategien konkluderer med at dette er

utfordringer som må løses på nye måter, på tvers av sektorer, og i et tettere samarbeid med både næringsliv, kunnskapsmiljø og frivilligheten.

Regional omstilling

I tillegg til det nye, nasjonale distriktspolitiske virkemiddelet bygdevekst og den nye regionale distriktssatsinga I lag, er også fem kommuner i Trøndelag omfattet av den nasjonale omstillingsordningen. Fylkeskommunen er oppdragsgiver for omstillingsarbeidet og Innovasjon Norge er rådgiver og kvalitetssikrer for omstillingsarbeidet. Målet med den regionale omstillingsordningen er bidra til etablering av nye arbeidsplasser og styrke næringsgrunnet i kommuner og regioner som opplever stor nedgang i sysselsettingen.

Faktiske opplysninger:

Regjeringens satsing bygdevekstpilot

I brev fra Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD) til fylkeskommunen datert 21. juni 2022, med orientering om bygdevekstordningen, ble det presisert at det overordna målet med bygdevekstavtalene er å:

«..bidra til bosetting, tilgang på kompetent arbeidskraft og fremtidsrettet næringsutvikling i de minst sentrale deler av Distrikts-Norge. Avtalene skal danne ramme for å møte særlige behov, muligheter og tverrgående utfordringer i distriktskommunene og tenke nytt om løsninger».

Målgruppen for ordningen er kommuner i sentralitetskategori 6. KDD oppfordret til samarbeid mellom kommuner, og åpnet derfor også for deltakelse fra kommuner i sentralitet 4 og 5. (Se vedlegg 9: Kart over kommuner i Trøndelag fordelt på sentralitet). Ordningen var begrenset til to fylker, der det ene fylket skulle være Finnmark.

Bygdevekstavtalene er foreslått som 3-årige avtaler. Den økonomiske rammen er avhengig av Stortingets årlige budsjettvedtak og det pilotene vil foreslå i et utkast til avtale. KDD er også opptatt av at kommunene gjennom dette arbeidet benytter seg av virkemidler som de i dag av ulike årsaker ikke benytter seg av.

Fylkeskommunene og Statsforvalterne ble definert som samarbeidspartnere i dette arbeidet, og ble oppfordret til å støtte kommunene i deres søknadsarbeid gjennom å tilby samtaler med kommunene i søknadsperioden. Søknadsfristen for utlysningen var 30. september 2022. Fylkesdirektøren og Statsforvalteren i Trøndelag sendte ut brev til alle kommuner i sentralitetsklasse 6 med tilbud om dialog i søknadsfasen, og gjennomførte sammen samtaler med alle søkere. Fra Trøndelag søkte følgende kommuner/ regioner om støtte inntil 2 millioner kroner til å forberede et avtaleutkast med frist 1. oktober 2023:

1. Indre Namdal med kommunene Namsskogan, Røyrvik, Lierne og Grong
2. Rindal og Holtålen kommuner
3. Hitra kommune
4. Fosenregionen

I november 2022 informerte KDD om at Trøndelag ble det andre fylket i tillegg til Finnmark som fikk mulighet til å teste ut bygdevekst som et nytt distriktspolitisk

Tröndelagen fylhkentjielte

virkemiddel, og at søknadene fra Indre Namdal og Rindal-Holtålen fikk støtte til å arbeide med et forslag til en avtale. Like etter fikk fylkeskommunen brev fra KDD med invitasjon til å delta i ei ressursgruppe ledet av KDD og med deltakere fra Troms og Finnmark fylkeskommune, statsforvalteren i de to fylkene og Distriktssenteret, samt Sintef og Nord Universitet som følgeforsker ordningen. Fylkesutvalget ble orientert om tildelingen i november 2022.

Fylkeskommunen deltok på oppstartssamling for alle pilotene i Tromsø i slutten av januar 2023, og har etter det deltatt på flere møter i de to trønderske pilotene og med KDD. Våren 2023 har det også vært et teamsmøte mellom fylkesordfører Sandvik og statssekretær Prestbakmo i KDD. Pilotene utfordrer fylkeskommunen på flere fagområder som samferdsel, veg, utdanning, plan og næring. Kommunalseksjonen ved Avdeling for plan, næring og kulturminner koordinerer arbeidet internt i fylkeskommunen og ut mot pilotene.

Pilotene arbeider nå med å ha et førsteutkast til avtale klart til KDD til 30. juni, og et endelig utkast til avtale klart til 1. oktober.

Regionale omstillingsprogram

I Tröndelag har vi tre pågående omstillingsprogram; et i Namsskogan og Røyrvik kommuner, et i Åfjord og Osen kommuner og et i Midtre-Gauldal kommune. Alle omstillingsprogram er organisert gjennom egne utviklingsselskap og med egne styrer. Fylkeskommunen har en observatørrolle i omstillingsstyrene.

Alle de tre omstillingsprogrammene i Tröndelag har som hovedmålsetting å øke antall arbeidsplasser, men de har også målsettinger om økt utviklingsevne i næringslivet og kommunene, og tiltak som skal bidra til at næringslivets lykkes med å rekruttere, videreutvikle og beholde arbeidskraft.

Den regionale distriktssatsinga I lag

Som en oppfølging av verdiskapingsstrategien ble det våren 2022 etablert et internt forprosjekt for den regionale distriktssatsinga. Satsinga har i første omgang tatt utgangspunkt i ansvarsområder for avdeling for plan, næring og kulturminner, samt folkehelse. Som et utgangspunkt for en dialog med aktuelle kommuner, utarbeidet forprosjektet en mulighetsbeskrivelse med fem områder der fylkeskommunen så potensialet for et tettere samarbeid mellom fylkeskommunen, andre samarbeidspartnere og distriktskommuner i Tröndelag:

- Plan- og utviklingsprosesser
- Rekruttering og kompetanseutvikling
- Forskning og innovasjon
- Boliger og bomiljø
- Næringsutvikling

Hösten 2023 ble de 11 kommunene i sentralitetsklasse 5 og 6 og med færre enn 2500 innbyggere invitert til å delta i satsinga. [Hovedutvalg næring](#) har vedtatt et to-årig budsjett, og det har blitt rekruttert en prosjektleder i fylkeskommunen. I januar 2023 ble det gjennomført møter med alle kommunene som søkte om å få delta, og i mars fikk de seks kommunene Leka, Høylandet, Snåsa, Meråker, Tydal og Rennebu tilbud om

deltakelse. Det er et mål å kunne drive satsinga i minst 3 år, men det er avhengig av at finansiering er på plass.

Prosjektleder for den regionale satsinga startet 1. april 2023, og det var oppstartssamling for kommunene 3-4. mai på Snåsa. Satsinga har fått navnet I lag. Dialogen med kommunene er godt i gang sammen med samarbeidspartnerne KS, Statsforvalteren, Husbanken, Innovasjon Norge og Distriktssenteret.

Drøftinger:

I interpellasjonen til fylkestingsrepresentant Guri Heggem vises det til målsettingen med bygdevekstavgiftene og at dette virkemiddelet blant annet skal bidra til å samordne virkemidler og aktører innenfor eksisterende økonomiske rammer.

Fylkesdirektøren erfarer at flere av de minste distriktskommunene har problemer med å utnytte de virkemidlene som finnes, enten fordi de ikke har kapasitet til å orientere seg om mulighetene og søke på eksisterende virkemidler, eller fordi de ikke når opp i konkurransen om tilskuddsmidler.

Nær 50 % av kommunene i Trøndelag har mindre enn 5 000 innbyggere, og en stor andel av kommunene er i sentralitetsklasse 5 og 6. Det følger av loven at fylkeskommunen skal veilede og bistå kommunene i deres planleggingsoppgaver. Utviklingsrollen på næringsutvikling og utdanning/ kompetanse er også sentral. Vi skal bistå alle kommunene i Trøndelag, men egne satsinger med et tydelig distriktsfokus er etter fylkesdirektørens vurdering nødvendig for å oppnå Trøndelagsplanens retningsmål om at Trøndelag i 2030 har et balansert utbyggings- og bosettingsmønster, god livskvalitet og mangfold, og er best i Norge på regional samhandling. Gode erfaringer fra distriktssatsingene vil også kunne ha overføringsverdi til de andre kommunene.

Utgangspunktet i den regionale distriktssatsinga I lag, er å være tettere på kommunene og bidra til økt kapasitet som gjør kommunene bedre i stand til å utnytte gjeldende virkemidler. Kommunene får økt kapasitet både gjennom økonomiske tilskudd til personalressurs og gjennom en tettere dialog med fylkeskommunen og andre samarbeidspartnere. Dette har, etter fylkesdirektørens vurdering, en klar parallell til måten fylkeskommunen har jobbet opp mot de to bygdevekstpilotene på.

I satsinga I lag er fylkeskommunen prosjektansvarlig, og inviterer inn kommuner og eksterne samarbeidsaktører. Bygdevekstpilotene er et nasjonalt virkemiddel, og der det er opp til pilotene og KDD å involvere fylkeskommunen og andre samarbeidspartnere i arbeidet.

Innenfor omstillingsprogrammet er det mer midler til rådighet og en lengre tidshorisont, og dermed er det også større muligheter til å sette i gang egne tiltak uten å søke på andre virkemidler. Omstillingsprogrammet på Nord-Fosen, og i Namsskogan og Røyrvik har dreid resultatmålene sine slik at de i større grad møter de utfordringene de står overfor. Med en bredere inngang kan omstillingsprogrammene også ha behov for kunnskap om ulike virkemidler, og ha nytte av de erfaringene kommuner og næringsliv gjør seg innenfor både I lag og bygdevekstpilotene.

Satsinga I lag og bygdevekstpilotene har til dels sammenfallende målgrupper av

kommuner. Fra andre prosjekt erfarer fylkesdirektøren at kommunene har stor nytte av å møte andre kommuner med like utfordringer for å dele erfaringer. I satsinga I lag er det lagt opp til et nettverk for de seks kommunene som inngår i satsinga, men det er også et mål å etablere en arena for læring på tvers av distriktskommunene i de tre ordningene fra høsten 2023.

Som beskrevet i brev fra fylkeskommunen høsten 2023 ble kommunene som hadde fått tilbud om å delta i en nasjonal bygdevekstpilot ikke tilbud om å delta i den regionale distriktssatsinga, og det samme gjaldt for kommuner som deltar i det nasjonale omstillingsprogrammet. Kommunene har begrenset med ressurser til å delta i flere satsinger parallelt, og fylkeskommunen ønsker å bruke sine ressurser på å nå flere av kommunene.

Det er imidlertid et mål å ha god koordinering mellom de ulike satsingene og å utnytte eventuelle stordriftsfordeler. Fylkeskommunen har de senere årene arbeidet systematisk med å koble plan- og utviklingsoppgaver på en god måte. Erfaringer fra «distriktskommune 3.0», som nå avsluttes, har vært en sentral del i dette arbeidet. Det er en viktig del av den regionale samfunnsutviklerrollen å samordne virkemidler og aktører innenfor eksisterende økonomiske rammer. Mens nedgang i folketall tidligere enkelt sagt kunne løses med flere arbeidsplasser, er situasjonen i dag annerledes. Kampen om arbeidskrafta gjør at vi må tenke bredere enn kun næringsutvikling i utviklingsarbeidet. I tillegg til å arbeide innovativt og på tvers av sektorer er gode lokalsamfunn med sosiale møteplasser, et godt tjenestetilbud og et variert boligtilbud mer sentralt enn tidligere.

Det nye distriktpolitiske virkemiddelet bygdevekstpiloter er et nasjonalt virkemiddel rettet mot de minste distriktskommunene, der fylkeskommunen i utgangspunktet ikke var forespeilet en sentral rolle. Fylkesdirektøren registrerer imidlertid at fylkeskommunen har fått en stadig viktigere rolle i utviklingen av dette virkemiddelet, initiert både av departementet og kommunene, og har derfor prioritert å bidra aktivt med egne ressurser i dialogen både med kommunene og KDD.

I motsetning til satsinga I lag, er bygdevekstpilotene ikke avgrenset til enkelte ansvarsområder/oppgaver, men har en svært bred inngang. I dialogen med pilotene blir det pekt på aktuelle samarbeid innenfor flere fagområder og oppgaver som fylkeskommunen har ansvar for, som videregående opplæring, kompetanseutvikling for voksne, kollektivtilbud, regionale utviklingsmidler og planlegging. Ifølge beskrivelsen av bygdevekstavtalene skal avtalene danne rammen for å møte særlige behov, muligheter og tverrgående utfordringer i distriktskommunene og tenke nytt om løsninger på tvers av aktører.

I tillegg til å se på det mulighetsrommet som ligger innenfor dagens rammer, enten det er lovverk, retningslinjer eller budsjett, kan pilotene gjennom virkemiddelet også avtale et tettere samarbeid både med statlige myndigheter og med fylkeskommunen om å utforske mulighetene for å endre dagens rammebetingelser. KDD har beskrevet at en bygdevekstavtale kan inngås mellom kommunen og de aktørene som ønsker å samarbeide om å:

1. Fjerne ulike typer flaskehalser (løse konkrete utfordringer)
2. Teste ut nye måter for å løse oppgaver på, gjerne i samarbeid med andre (teste ut en løsning)

3. Forpliktelse seg for å arbeide sammen om mulige løsninger på et problem (lete etter en løsning)

Etter fylkesdirektørens vurdering samsvarer utgangspunktet for bygdevekstpilotene godt med det utfordringsbildet som er beskrevet i verdiskapingsstrategien, og de retningsmålene som er vedtatt innenfor satsingsområdet offentlig sektor. Med utgangspunkt i dialogen med de to pilotene i Trøndelag, muligheten for å jobbe med å utvikle fagområder/oppgaver i samarbeid med distriktskommuner i eget fylke og sentrale myndigheter, anbefaler fylkesdirektøren fylkesutvalget å åpne for at fylkeskommunen kan inngå som avtalepart i bygdevekstavtaler med de to trønderske pilotene.

De to bygdevekstpilotene i Trøndelag, i tillegg til omstillingsprogram og egne distriktssatsinger, har medført at vi i Trøndelag har satsinger rettet mot mange av de minste distriktskommunene i vårt fylke. Samtidig vil vi gjennom vår egen regionale satsing I lag ha et godt utgangspunkt for å se de ulike ordningene i sammenheng, og kunne sikre læring og erfaringsoverføring på tvers.

Økonomiske konsekvenser

Fylkesdirektøren ser at oppfølgingen av bygdevekstpilotene i Trøndelag krever ressurser til oppfølging, og pilotene forventer tilført ressurser fra fylkeskommunen gjennom en avtale. Samtidig kan dette virkemiddelet også gi fylkeskommunen muligheten for å få tilført ekstra statlige midler, og dermed ha mulighet til å tilby mer tilpassede tjenester eller bedre virkemidler rettet mot de minste distriktskommunene i fylket.

Den regionale distriktssatsinga I lag finansieres de første to årene med bruk av fylkeskommunens egne midler og regionale utviklingsmidler ([HUN 101/22](#)).

Konsekvenser for klima og miljø

Både bygdevekstpilotene og det regionale omstillingsarbeidet er nasjonale satsinger med nasjonale målsettinger, men fylkeskommunens engasjement skal skje innenfor regionale planer og målsettinger for å ivareta klima og miljø. Den regionale distriktssatsinga I lag har akkurat startet, og det er derfor krevende å vurdere konkrete konsekvenser for klima og miljø, men satsinga skal skje innenfor ei ramme av bærekraftig verdiskaping og bærekraftig og stedstilpasset arealbruk i tråd med verdiskapingsstrategien for Trøndelag, regional plan for arealbruk og regional plan for kulturmiljø.

Konsekvenser for folkehelse

Folkehelse og sosial bærekraft er en sentral dimensjon i I lag, men det er krevende å vurdere konkrete konsekvenser for folkehelse. Satsinga skal være mulighetsorientert og bidra til gode liv for innbyggerne i distriktskommunene i Trøndelag.

Fylkesdirektørens konklusjon:

Med bakgrunn i orienteringen om bygdevekstpilotene, den regionale distriktssatsinga I lag og de tre omstillingsprogrammene i Trøndelag vurderer fylkesdirektøren at interpellasjonen fra fylkestingsrepresentant Guri Heggem er svart ut. De ulike satsingene blir sett i sammenheng, og i regi av I lag er det aktuelt å etablere en arena for læring på tvers av ordningene, særlig retta mot distriktskommuner fra høsten 2023. Med utgangspunkt i dialogen med de to bygdevekstpilotene i Trøndelag, og Kommunal- og distrikts-departementet, mener fylkesdirektøren at fylkeskommunen bør ha som

intensjon å bli en avtalepart i bygdevekstpilotene i vårt fylke.

For å sikre en fortsatt god sammenheng mellom disse ordningene, og en effektiv ressursbruk rettet mot distriktskommunene, foreslår fylkesdirektøren en årlig sak til fylkesutvalget om disse ordningene. Dette som et tillegg til rapportering til Hovedutvalg næring på tiltak som oppfølging av regional verdiskapingsstrategi og bruken av de regionale utviklingsmidlene.